
UNA POPOVIĆ, *ISTINA ČULNOSTI. BAUMGARTEN I PROBLEM ZASNIVANJA ESTETIKE*, BEOGRAD: SRPSKO FILOZOFSKO DRUŠTVO, 2019.

Miloš Miladinov

Iako su estetički relevantni problemi prisutni u filozofskom diskursu još od njegovih grčkih početaka, sam problem estetike, kao autonomne filozofske discipline sa odgovarajućim metodom i predmetnim poljem, jedna je od dominantnih tema od 18. veka do današnjih dana. Prvi trag o zasnivanju estetike kao posebne filozofske discipline u zapadnoj tradiciji pronalazimo u zaostavštini osamnaestovekovnog nemačkog filozofa, Aleksandra Gottliba Baumgartena (Alexander Gottlieb Baumgarten). I pored nesumnjivog značaja Baumgartenovog poduhvata, recepcija njegove misli neopravdano ostaje u senci drugih, nešto poznijih estetičara. Savremeno buđenje interesovanja za Baumgartenovu misao možemo vezati za gotovo jedinstvenu poziciju u kojoj se ovaj mislilac našao. Rečju, kako izgleda formalno zasnivanje discipline koja obuhvata probleme, pitanja i teme koje su prisutne u filozofiji od njenih grčkih korena, a koje u tradiciji nisu autonomno sagledavane do 18. veka možemo videti u Baumgartenovim tekstovima. Takođe,

važno je napomenuti da je kompletno izdanje Baumgartenove *Estetike* prvi put prevedeno sa latinskog na nemački jezik tek 2007. godine, što je omogućilo savremenim istraživačima iz ove oblasti da steknu potpuniji uvid u Baumgartenovo nastojanje da zasnuje estetiku kao autonomnu filozofsku disciplinu.

Kako izgledaju problemi sa kojima bismo se susreli ukoliko bismo pokušali da osnujemo filozofsku disciplinu čiji će predmet biti čulnost i ono *estetsko* jedno je od ključnih pitanja knjige *Istina čulnosti. Baumgarten i problem zasnivanja estetike* profesorke Popović. Važno je napomenuti da je ova knjiga ujedno i prva temeljnija studija u celosti posvećena Baumgartenu na našem jeziku. Knjiga je podeljena na četiri celine: *Uvod, Teorija umetnosti: začeci ideje estetike, Estetika kao nauka i Zaključna razmatranja*. Ovakvom organizacijom tematskih celina, autorka iscrpno rasvetljava Baumgartenovo nastojanje da zasnuje estetiku kao posebnu disciplinu sa svim specifičnostima i poteškoćama koje takav

poduhvat sa sobom donosi. Pritom, krećući se kroz centralna mesta Baumgartenovih teza o estetici, autorka pokazuje kontinuitet, odnosno diskontinuitet Baumgartenovih ideja u različitim fazama njegovog stvaralaštva. Ovakvim gestom autorke, potencijalnom čitaocu pružen je uvid u razvoj Baumgartenove misli, te samim tim i u promene koje je ideja estetike imala kroz celokupno Baumgartenovo stvaralaštvo.

U uvodnom poglavlju autorka naznačava ključnu temu njenog istraživanja: paradoksalnost zasnivanja estetike kao posebne filozofske discipline. Otuda, Baumgartenovo zasnivanje estetike ne bi trebalo posmatrati kao puki istorijski kuriozitet i početnu tačku od koje kreće linearni put istorije estetike. Naprotiv, pre je reč o tome da je Baumgarten gestom zasnivanja estetike otvorio niz pitanja koja ostaju aktuelna do današnjih dana. Profesorka Popović apostrofira dva, po njenom sudu, izrazito važna pitanja: pitanje o mogućnosti filozofskog propitivanja o onome estetskom, te i ukoliko bi takav poduhvat bio moguć, kakve specifičnosti bi bile karakteristične za takvu vrstu filozofskog diskursa (str. 12).

Prema autorkinom sudu, činjenica da Kant (Immanuel Kant) i Hegel (Georg Wilhelm Friedrich Hegel), kao autori koji neposredno posle Baumgartena problematizuju estetske fenomene, u bitnom smislu menjaju koncepciju estetike u odnosu na Baumgartena svedoči o paradoksalnom karakteru estetike, tj. o potrebi da se naučno-filozofski karakter estetike iznova ispituje. Imajući to u vidu, profesorka Popović postavlja osnovnu tezu svog istraživanja: „kao filozofska disciplina, iako zasnovana, estetika je uvek bila problematična i iznova kao takva promišljana i redefinisana.“ (str. 14) Shodno tome, Baumgartenovo

zasnivanje estetike pokazuje se kao odlikovani primer na kom možemo videti kako izgleda zasnivanje estetike kao filozofske discipline, s jedne strane, i, na koji način možemo filozofski zahvatiti problematičnu prirodu onoga estetskog, s druge strane.

U poglavlju studije pod nazivom *Teorija umetnosti: začeci ideje estetike* profesorka Popović prevashodno ispituje Baumgartenov tekst *Filozofske meditacije o nekim aspektima pesničkog dela*, u kom Baumgarten prvi put koristi pojam estetike. Analizirajući ovaj tekst, autorka pokazuje da već kod ranog Baumgartena postoji unutrašnja, a ne spoljašnja potreba za zasnivanjem ovakve discipline. Drugim rečima, za razliku od učestalih interpretacija koje tvrde da Baumgartenovo zasnivanje estetike nastaje zarad potrebe dopunjavanja filozofskog sistema jednom novom naukom, autorka tvrdi da kod Baumgartena možemo pronaći „imanentno estetičke impulse“ (str. 48), odnosno da Baumgartenovo zasnivanje estetike proističe iz imanentne potrebe da se ispita priroda estetskog iskustva.

U nastavku ovog poglavlja, autorka skreće pažnju i na Baumgartenovo prevrednovanje tada tradiranog smisla poetike, kao discipline koja se bavi umetnošću. Nasuprot tada prisutnim i ustaljenim nastojanjima da se poetika koncipira kao teorija o veštini produkcije pesništva, profesorka Popović primećuje da Baumgarten želi da osmisli poetiku koja bi bila bliža Aristotelovom konceptu ove nauke, tj. kao nauku koja bi se prvenstveno bavila problemom pojma pesništva. Ovakvo prevrednovanje smisla poetike onda otvara vrata i zasnivanju estetike, koja bi se bavila prirodom čulnih osećaja uopšte.

Dok u ranijim radovima ideja estetike kod Baumgartena figurira u

kontekstu poetike, odnosno svojevrsne filozofije pesništva, u pozinijem delu *Estetika* Baumgarten napušta ideju reformisanja poetike i eksplicitno se zalaže za zasnivanje estetike, za koju izričito tvrdi da nije veština, već nauka (str. 130). Upravo Baumgartenovi stavovi iz *Estetike* i pitanje o naučnosti te discipline predstavljaju jednu od centralnih tema trećeg poglavlja knjige – *Estetika kao nauka*. S tim u vezi, po autorkinom sudu, njezova ideja estetike kao *niže gnoseologije* pokazuje se kao krajnje radikalna potez: ne samo da je potrebno osnovati novu, autonomnu disciplinu koja bi se bavila problemom čulnosti, već to povratno utiče i na koncepciju *više gnoseologije*, tj. onoga što se u filozofskom diskursu vezuje za logiku (str. 141). Dakle, potrebno je jasno razdvojiti domen razuma od onoga što bi spadalo pod probleme estetike, te i pokazati u kakvom je odnosu nova nauka estetike prema *višoj gnoseologiji*.

U nastavku ovog poglavlja, autorka rasvetljava neke od ključnih Baumgartenovih pojmova kao što su pojam estetske istine, probleme lepote i umetnosti i druge. Jedno od ključnih problema koje autorka razmatra jeste problem naučnosti same estetike, te i kakvi bi bili njeni potencijalni rezultati. Kako profesorka Popović primećuje: „Logičko i estetičko mišljenje se, tako, pokazuju kao dve različite perspektive osvetljavanja istog, koje ipak, budući različite, rezultuju i

sasvim drugačijim saznanjima. Nešto slobodnije, mogli bismo reći da je za Baumgartena logička istina o stvarnosti prosto nedovoljna, jer po svojoj prirodi premašuje bogatstvo i puninu samog života.“ (str. 230). U tom smislu, na Baumgartenovom tragu, autorka pokazuje značaj i, možemo reći, neophodnost zasnivanja estetike kao posebne filozofske discipline.

U zaključnom poglavlju, autorka pravi presek dobijenih rezultata istraživanja i skreće pažnju na druge moguće pristupe ovoj tematici, te i sprovodi refleksiju vlastite pozicije u odnosu na druge postojeće interpretacije Baumgartena.

Konačno, vredno je napomenuti da knjiga *Istina čulnosti. Baumgarten i problem zasnivanja estetike* profesorke Une Popović može biti interesantna širokom spektru potencijalnih čitalaca. Ova studija može biti korisna istraživačima koji se tek upoznaju sa Baumgartenovim zasnivanjem estetike jer na temeljan i pregledan način tematizuje razvoj ove ideje u Baumgartenovom učenju od njegovih ranijih, pa sve do poznijih radova. Svakako, kao prva obimnija studija u celosti posvećena Baumgartenu na našem jeziku, ova knjiga može biti značajna i istraživačima koji su već upoznati sa Baumgartenovim delom. Originalna interpretativna teza profesorke Popović sasvim sigurno može probuditi interesovanje mnogih istraživača sklonih estetici i njoj srodnim disciplinama.